

Oceania, reizen in het onmetelijke.

Tentoonstellingsbezoek

Wie “Oceania” opzoekt op Wikipedia ziet dat het woord kan verwijzen naar een geslacht van neteldieren of naar een single van de IJslandse zangeres Björk. Het is ook een van de superstaten in George Orwells boek “1984”. Het is echter ook de titel van een boeiende tentoonstelling in het Jubelparkmuseum te Brussel over het continent dat zich eindeloos uitstrekt in de Stille Oceaan en dat bestaat uit een grote groep eilanden. Paaseiland, Fiji, Tuvalu, de Salomonseilanden, Guam,... Het zijn namen die tegenwoordig nog al eens opduiken in de nieuwsberichten onder de rubrieken “Milieuproblemen, militaire acties, belastingparadijzen, ...” Feit is dat het gebied bij de historici nog steeds bekend is voor de grote ontdekkingsreizen en het onbekende. We bezoeken met Post Factum op zondag 25 februari 2018 deze boeiende expositie.

Een beetje aardrijkskunde

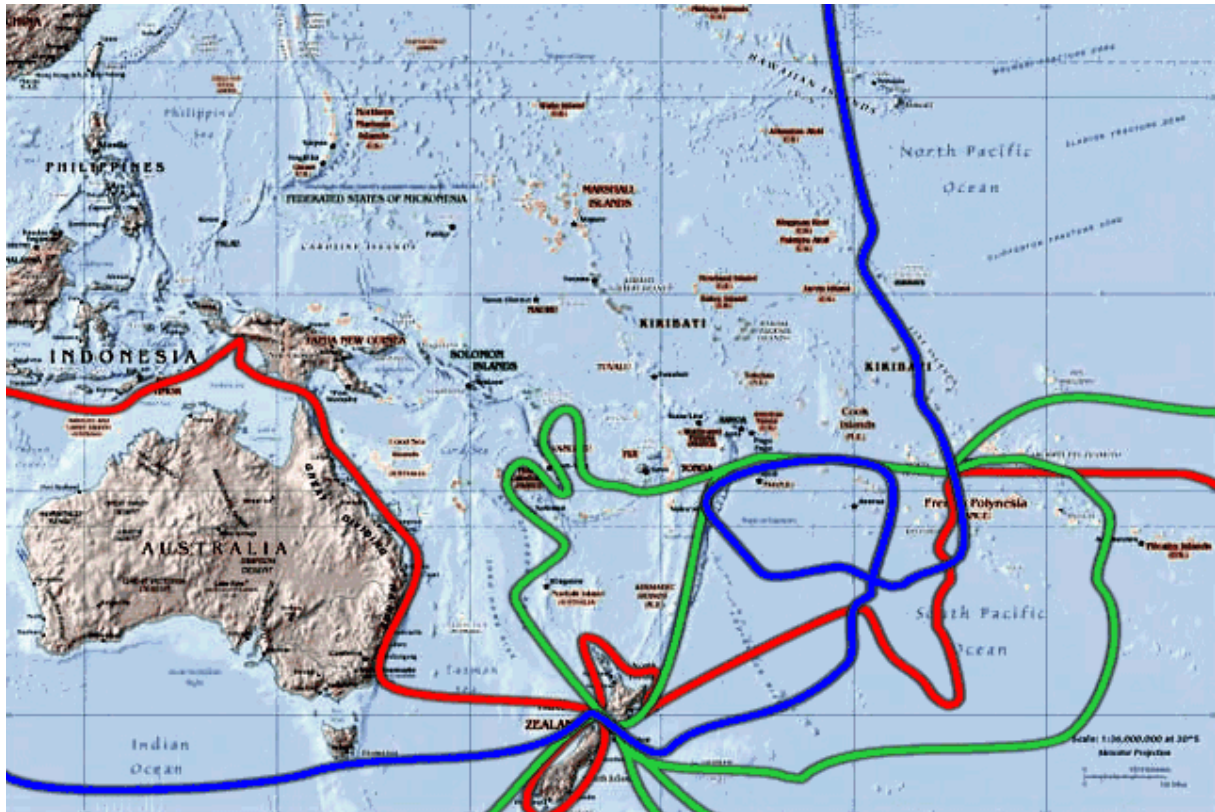
In oudere boeken lezen we dat Polynesië, Micronesië en Melanesië de drie grote eilandgroepen zijn die deel uit maken van Oceanië. In een ruimer perspectief worden ook Nieuw-Zeeland, Nieuw-Guinea en Australië hier toe gerekend. Deze opdeling is echter gebaseerd op achterhaalde en duidelijk racistische criteria afkomstig van de Franse ontdekkingsreiziger Jules Sébastien César Dumont d’Urville tijdens de eerste helft van de 19de eeuw. Moderne onderzoekers spreken liever over het Nabije en het Verre Oceanië. Het Nabije Oceanië slaat op de eilanden het dichtst bij Zuidoost-Azië van waaruit de eerste migraties naar de eilanden op gang kwamen. Het Verre Oceanië bestaat uit Centraal en Oost-Oceanië. Heel het gebied bestaat voornamelijk uit vulkanische eilanden en atollen. Dat zijn eilanden in de vorm van een cirkel, gebaseerd op koraal. Sommige eilanden zoals Samoa zijn volledig onafhankelijk, andere zoals Nieuw-Zeeland en Fiji zijn onafhankelijk, maar maken deel uit van een groter geheel. Nog andere worden bestuurd door een ander land, zoals Paaseiland bijvoorbeeld dat bij Chili behoort.

Een beetje geschiedenis

De vele eilanden van de Stille Oceaan zijn in twee grote bewegingen gekoloniseerd. De eerste golf vond plaats tussen 60 000 en 30 000 voor onze tijdrekening toen inwoners van Zuidoost-Azië om verschillende redenen op zoek gingen naar nieuwe woongebieden. De tweede golf begon rond 3000 voor onze tijdrekening toen inwoners van Nabije Oceanië inscheepten om de verste uithoeken van Polynesië in te nemen. Over deze periodes is niet zoveel geweten. Wel dat bij de verschillende migraties op zoek naar nieuwe woongebieden de eilanders voedsel meenamen op hun schepen: varkens, honden, ratten en kippen, en gewassen zoals de nu ook bij ons verkrijgbare zoete aardappel en suikerriet.

Pas in de 18de eeuw gingen ook de Europeanen, James Cook voorop, systematisch op ontdekking in dit uitgestrekte continent. Hun reisdagboeken lezen als boeiende avonturenverhalen. Zo leren we uit de notities van kapitein Cook dat de eilandbewoners geen geweven stoffen kenden (behalve op Nieuw-Zeeland!), maar dat ze hun kleren uit tapa maakten: geklopte boombaststof. Dit is hoe kapitein Cook het beschreef in zijn scheepsjournaal uit 1777 (Tongatapu):

“[...] De vrouwen nemen de stengels en de takken van de papiermoerbeiboom, die voor dit doel gekweekt wordt. De boombast wordt eraf gehaald met een mosselschelp. Dan laten ze de reepjes boombast een nacht weken in water. Daarna wordt het reepje op een smal houtblok gelegd en beklopt met een houten instrument, zowat een voet lang, met diepe groeven. Door dit kloppen ontstaat een lap boombaststof geschikt om kleding te maken”.

De routes van James Cook(1728 -1779)

Ook België droeg bij aan een ruimere wetenschappelijke kennis van deze in mysterie gehulde contreien. Het is de Belgische wetenschapper Henri Lavachery die in 1934 als archeoloog van de Jubelparkmusea in Brussel een expeditie opzet om de eilandcultuur en de beelden van het Paaseiland ter plekke te gaan bestuderen. Hierin gesteund door de Franse etnoloog Paul Rivet, directeur van het Musée d'ethnographie du Trocadéro in Parijs, reist hij met een internationale ploeg wetenschappers af naar het Paaseiland in de Stille Oceaan waar ze een half jaar werkzaam zijn.

Als dank kregen ze van Chili “Pou Hakanononga”, het zeer bekende kolossale beeld dat altijd al te zien was in het KMKG. Op Paaseiland maakten de inwoners immers “moai”. Het zijn kolossale stenen beelden, geplaatst op platformen. Waarom ze precies gemaakt werden, kunnen we niet meer achterhalen. Onderzoekers brengen hen in ieder geval in verband met de vooroudercultus die zo belangrijk was op alle eilanden.

Standbeeld van Pou Hakanononga

Gebeurde de heenreis met een Frans schip, de terugreis zal met het Belgische schoolschip Mercator geschieden. De driemaster maakt in het najaar van 1934 de tocht van Antwerpen via het Panamakanaal naar Rapa Nui en komt daar aan op 12 december 1934. Het is de bedoeling dat er een heleboel voorwerpen meekomen naar Europa . Uiteindelijk kan men ook Pou Hakanononga of de god van de tonijnvissers op het dek van de Mercator takelen, waar het in zeildoek wordt ingekapseld voor de overtocht naar België.

De tentoonstelling

Aan de hand van kaarten, scheepsmaquettes, archieven en de heropgebouwde walegang van het Mercatorschip worden de bezoekers uitgenodigd om de Grote Oceaan te doorkruisen in de sporen van de ontdekkingsreizigers van weleer. De tentoonstelling evocert de verschillende ontdekkingsreizen waarna ze de rijke collecties Oceanië van het Jubelparkmuseum, het MIM en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in de kijker zet. Meer dan 250 voorwerpen van Papoea, Nieuw-Caledonië, Micronesië, Fiji, Tahiti, de Markieze-eilanden, Nieuw-Zeeland, Hawaï of het Paaseiland getuigen van de rijkdom en originaliteit van de creaties van de bewoners van Oceanië.

In Oceanië deden de inwoners niet aan 'kunst voor de kunst'. De meeste Oceanische (kunst)voorwerpen zijn gemaakt met een bepaald sociaal of religieus doel voor ogen door mensen die ingewijd waren in de kunst van het maken. Meester-kunstenaars maakten vaak ook deel uit van de heersende klasse omdat ze de juiste rituelen en regels kenden. Op sommige eilanden was het heel belangrijk dat de motieven die van oudsher gebruikt werden telkens exact werden gereproduceerd, anders 'werkte' het voorwerp niet. Op andere plaatsen was er iets meer ruimte voor individuele creativiteit zoals op Nieuw-Zeeland waar de motieven sterk op elkaar gelijken, maar niet exact dezelfde zijn. Kunstenaars werden dus gerespecteerd voor hun vakmanschap, maar evenzeer om hun zin voor esthetiek.

Waiervormige hoofdtooi van voor 1857

Special guest: Jean-Paul Forest

Met het werk van de Tahitiaanse plastische kunstenaar Jean Paul Forest wordt in de laatste zaal van de tentoonstelling een continent getoond dat geworteld is in het hedendaagse en dat loskomt van de eeuwige folkloristische clichés waartoe Oceanië nog al te vaak herleid wordt. Jean Paul Forest leeft en werkt reeds jarenlang in Polynesië. De plek waar hij zich terugtrekt om kunst te creëren en die hem energie en inspiratie geeft, is de vallei van Papeno'o op Tahiti. Hij vindt er ook de keien die door de rivier gepolijst zijn en die het basismateriaal vormen voor zijn creaties. Zijn werken balanceren tussen land art en minimalisme: gebroken stenen die weer aan elkaar genaaid worden, getorste keien, en kunstwerken die in situ geïnstalleerd worden. Zij getuigen van de vluchtigheid en kwetsbaarheid van een voortdurend bedreigd ecosysteem.

Carine De Vos

Praktisch

Datum: zondag 25 februari 2018 om 14u20

Afspraak: Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis , Jubelpark 10, 1000 Brussel

Prijs: 18 EUR (leden), 22 EUR (niet-leden)

Bereikbaarheid

per trein: De stations Schuman en Merode liggen op wandelafstand van het museum. Vanuit het station Brussel Centraal is er een metro-verbinding naar het Jubelparkmuseum.

per metro: Lijn 1 en 5 , halte Schuman (kortste afstand) of Merode

per bus: 22, 27, 80 - halte Galliërs; 61 - halte Merode

per tram: 81 - halte Merode

met de wagen: parking voor hoofdingang Albert en Elisabeth, ingang Park en de Afgietselwerkplaats